

Szerkesztői jegyzet

– Megkerült a Váli-napló! – kiáltottam fel, amikor a *Mozgó Világ* tavalyi decemberi számát kinyitottam. Ebben olvasható az elveszettnek hitt napló néhány részlete, s itt olvasható Váli Béla unokájának, Váli Dezső festőművésznek a napló elé írt jegyzete. A napló becses dokumentum a XIX. századi szabadkai életről, emberekről, a városról. Magam mintegy negyedszázaddal ezelőtt láttam és használtam vonatkozó részleteit, amikor a szabadkai színjátszás történetéről szóló disszertációt írtam (*Száz év színház*. Forum, Újvidék, 1990), Szentgyörgy István tanár úr, a városi könyvtár tudós helytörténészének szíves engedelmével, akinek tulajdonában volt a Váli-napló. Azóta is többször megfordult a fejemben, hogy a felbecsülhetetlen dokumentumértékű Váli-naplót ki kellene adni. A Forumnak ekkor még volt is két megfelelő sorozata, a Kövek és a Hagyományaink, bármelyikbe szépen beillett volna. A nyolcvanas években Szentgyörgy tanár úr azonban elzárkózott ettől. Nem is alaptalanul, mivel Váli a negyvennyolcas szabadkai és bácskai eseményekről írva, saját tapasztalata alapján, kemény szavakkal illette a szerbek, ahogy akkor mondták, a rácok szerepét. A napló kiadására a kilencvenes években ugyancsak nem sok esély volt, azóta már változott a helyzet, de mivel a tanár úr ismeretlen helyre költözött, a naplónak nyoma veszett. Olykor még meg-megemlítettem, hogy fel kellene kutatni s kiadni, jöllehet egyre kisebb volt rá az esély. Érthető tehát, miért kiáltottam fel ujjongva, a *Mozgó Világ* említett számát látván. A Váli-napló mégsem veszett el, a festőművész unoka honlapján mind eredeti kézírásos, mind pedig gépiratos változatban mindenki számára elérhető, sőt publikálható. Amint ezt a gyorsan létrejött e-mail kapcsolat során szerkesztői kérésre válaszolva Váli Dezső közölte: „bármit korlátozás nélkül közölhet, felhasználhat”. Köszönet. (Továbbra is kérdés azonban, hogy az eredeti mellett másolat is lenne, amiről Váli Dezsőnek nincs tudomása.)

Így, ilyen előzmények után kerül sor a Váli-napló néhány részletének közlésére folyóiratunkban.

Miért jelentős id. Váli Béla memoárja?

Amint említettem: többszörös dokumentumértéke miatt, mivel a XIX. századi Szabadkáról, eseményekről vall többnyire a szemtanú hitelességével; család-, de egyben várostörténet is.

A Váli család, amint a *Mozgó Világ*-beli jegyzetből megtudjuk, a XVIII. század végén telepedett le a városban. Valitsek Antal (1862-ben magyarosítják a család nevét Válira) kőműves Morvaországból jött, s „1796-ban vett

háza Szabadkán. Szorgalmas ember, fia már kereskedő. Unokája jurátus, Kossuthot kíséri hajón Bécsbe 1848 márciusában... tőle ez a napló”, melynek 136 oldala 32 fejezetre tagolódik: „Kezdi a leírást a nagyszülőkkel, aztán passzusok a családtagokról. Foglalkozik az 1848–49-es eseményekkel, leír csatákat, győzelmeket és meneküléseket. Elmeséli, az összeomlás után hogyan menekül meg az osztrák kényszersorozástól. Hazatelepül Pestről, szerepe Szabadka város vezetésében, közgyűlések, 13 beszédének szövege. Egy fejezetben összefoglalja a város múltját, és megírja egy erdélyi utazását is.”

Ebből a gazdag, változatos anyagból folyóiratunkban elsősorban a családra és a városra vonatkozó részleteket közöljük, s mellőzzük a *Mozgó Világ*-ban megjelent fejezeteket, melyek zömmel a szabadságharcra kapcsolatosak, továbbá a házépítés aprólékos leírását, az erdélyi út jegyzeteit, néhány ma már kevésbé érdekes beszédet, s azokat az anekdotákat, melyeket a naplóíró édesapjától hallott.

Végezetül néhány szót a közlésről. A két változat közül a gépiratost használtuk, s megoldásait, átírásait többnyire átvesszük, de látván, hogy ez nem követi betűhíven az eredetit, kénytelenek voltunk bizonyos módosításokat eszközölni. Nem tartottuk meg a régies formákat (utcza, buczka), lévén, hogy más hasonló esetben a gépirat nem következetes, ugyanakkor megtartottuk az idegen szavak naplóbeli írását (gymnasium, gheologiai). Néhány darabcím (Szapáry, Báthory) és név (Abday, Szentpétery) írását pontosítottuk, illetve a szabadkai családnevek ismeretében módosítottuk (Gábits/Gábrits, Jakobics/Jakobcsics, Timbász/Tumbász). Ha nem voltunk bizonyosak a nevek írását illetően, akkor erre zárójelbe tett kérdőjellel utalunk. De mivel sem a kézírásos, sem a gépiratos változatban nem következetes a nevek írása, a legtöbb gondot ennek egységesítése jelentette. A hol *ts*, hol *ch*, hol pedig *cs* végződésű neveket több kiadvány konzultálása után, vállalva a tévedést is, kerestük a megoldást. Felmerült annak a lehetősége is, hogy az idegen szavakat (pl. ultramontán) és a neveket lábjegyzeteljük, de ez feleslegesen terhelné a szöveget, a folyóiratbeli közlés sem teszi szükségessé, s különben is a kontextusból minden hivatkozás érthető. A fejezetcímeket az eredetiből vettük, de a sorrendet némileg megváltoztattuk, előbbre hoztuk a naplóíró édesapjáról szóló részt, így véltük logikusnak. A naplóbeli közgyűlési felszólalásokat csillaggal választottuk el, s mellőlük elhagytuk a dátumokat. (GL)